

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента, директора Навчально-наукового
інституту права та сучасних технологій Київського національного
університету технологій та дизайну
Власюк Тетяни Миколаївни
на дисертаційну роботу Лебедєва Марка Клаудійовича
на тему: «Організаційно-економічний механізм управління закладами вищої
освіти в умовах цифровізації»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертації

Вища освіта як суспільне благо та вид економічної діяльності трансформується під впливом глобальної цифрової трансформації.

Виключно важлива роль закладів вищої освіти в людському розвитку полягає у формуванні освіченого, культурного, свідомого покоління молоді з набуттям знань, умінь і навичок, необхідних для забезпечення соціальної та економічної активності в суспільстві. Ефективне функціонування і розвиток організаційно-економічного механізму закладів вищої освіти передбачає висококваліфіковане, соціально орієнтоване і гуманне керівництво шляхом впровадження інноваційних інструментів в економічній, фінансовій, освітній, господарській, дослідницькій, науковій, профорієнтаційній, виховній, соціальній, інвестиційній, інноваційній, міжнародній діяльності на основі дотримання нормативно-правових актів та інформаційно-комунікативного забезпечення з використанням новітніх цифрових досягнень.

Таким чином, вирішення проблеми забезпечення високої якості вищої освіти перебуває в площині задіяння широкого кола суб'єктів управління освітніми, науковими, інноваційними, виховними, соціальними, фінансово-економічними, екологічними процесами на всіх ієрархічних рівнях з урахуванням цифровізації. Зазначене зумовлює необхідність розроблення

теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування і впровадження організаційно-економічного механізму управління закладами вищої освіти та визначає актуальність дисертаційного дослідження Лебедева М. К. на тему «Організаційно-економічний механізм управління закладами вищої освіти в умовах цифровізації».

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темами:

«Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в постпандемічному суспільстві» (державний реєстраційний номер 0120U114581), у межах якої здобувачем обґрунтовано екосистемний підхід до формування організаційно-економічного механізму управління закладами вищої освіти в умовах цифровізації;

«Домінанти інноваційного розвитку бізнесу в умовах смартекономіки» (державний реєстраційний номер 0124U004191) – здобувачем запропоновано прийоми смарт-освіти для виконання самостійної пізнавальної та професійно-орієнтованої діяльності здобувачів вищої освіти;

«Цифрова економіка як передумова структурних, інтеграційних трансформацій вітчизняних бізнес-процесів в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0119U103116) – здобувачем розроблено науково-прикладні засади розвитку вищої освіти, що передбачають набуття учасниками освітнього процесу цифрових навичок та періодичного моніторингу їх рівня із використанням цифрових платформ та сервісів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Дисертаційна робота Лебедева М. К. на тему «Організаційно-економічний механізм управління закладами вищої освіти в умовах цифровізації» є цілісною, логічно структурованою, завершеною працею.

Обґрунтованість наукових результатів, висновків та рекомендацій забезпечується використанням загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, фундаментальних положень сучасної економічної теорії. Методологічною основою дослідження є системний, екосистемний та комплексний підходи, фундаментальні положення з економіки вищої освіти та цифрової трансформації, сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. При проведенні дисертаційного дослідження використані наступні методи: історико-логічного аналізу, аксіоматичний, узагальнення та наукової абстракції – для формування теоретичного базису предмету дослідження, поглиблення понятійно-категоріального апарату та концептуалізації цифрової трансформації вищої освіти й формування цифрової освітньої екосистеми; аналізу і синтезу, комплексного, системного та екосистемного підходу, структурного аналізу – для теоретичного обґрунтування та прикладної розробки організаційно-економічного механізму управління закладами вищої освіти; економічного аналізу, статистичні – для оцінки фінансово-економічного стану вищої освіти України; економіко-математичного моделювання, ідеалізації, ранжирування та експертних оцінок – для розробки й розрахунку інтегрального індекса рівня цифровізації закладів вищої освіти; просторового та компаративного аналізу, міжнародних зіставлень і рейтингування – для моніторингової оцінки міжнародного рейтингування та визначення позицій закладів вищої освіти України у світовому освітньо-науковому й цифровому просторі; наукового прогнозування та планування, систематизації – для визначення перспективного стану закладів вищої освіти під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників цифровізації з урахуванням впровадження цифрових технологій в усі сфери діяльності; стратегування та пріоритетизації – для розробки стратегічних пріоритетів і оперативних заходів підвищення економічної ефективності та управління закладами вищої освіти в умовах цифровізації.

Достовірність сформульованих у роботі положень наукової новизни та отриманих результатів підтверджується оглядом достатнього обсягу наукової

літератури. Інформаційною базою дослідження є наукові праці українських та закордонних учених; нормативні та законодавчі акти; статистичні дані, аналітичні, експертні та прогнозні матеріали Національної академії наук, Міністерства освіти і науки України, Міністерства цифрової трансформації України, Державної служби якості освіти України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Державної служби статистики України, Організації економічного співробітництва і розвитку, Європейської комісії, Міжнародного валютного фонду, Організації об'єднаних націй, міжнародних рейтингових агенцій, міжнародних та національних асоціацій закладів освіти (університетів) тощо.

Зміст дисертації розкриває тему наукового дослідження, характеризується послідовністю викладення матеріалу, аргументованістю та чіткістю висновків.

Наукова новизна результатів дослідження

До положень наукової новизни дисертаційної роботи Лебедєва М. К. відносимо наступні:

у перше:

розроблено організаційно-економічний механізм управління закладами вищої освіти в умовах цифровізації, впровадження якого забезпечує взаємодоповнююче поєднання зовнішніх і внутрішніх актуалітетів цифрової трансформації вищої освіти і дозволяє: 1) сформувати єдине освітнє цифрове середовище на основі цифрових сервісів та цифрових платформ з урахуванням досягнення глобальної та національної цілі сталого розвитку «Якісна освіта», збалансувавши економічну, соціальну та екологічну складові вищої освіти; 2) забезпечити високий рівень цифрових компетентностей та навичок здобувачів вищої освіти та професійне зростання наукових, педагогічних та науково-педагогічних працівників; 3) реалізувати викладачам новітні механізми смарт-освіти для виконання самостійної пізнавальної та професійно-орієнтованої діяльності здобувачів вищої освіти з урахуванням

можливостей штучного інтелекту; 4) зміцнити економічний потенціал та підвищити економічну ефективність закладів вищої освіти на основі цифровізації шляхом оптимізації рутинних і комунікативних процесів, скорочення обсягу людино-годин на виконання організаційної роботи в освітній, науковій та інноваційній діяльності, трансформації організаційних структур на засадах концепції цифрового університету;

удосконалено:

понятійно-категоріальний апарат економічної науки, що дозволило сформулювати наступні визначення: цифрова екосистема вищої освіти – це відкрита регульована людиноорієнтована система з властивостями самоорганізації, масштабованості та стійкості, яка включає сукупність взаємопов'язаних цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій, формальних і неформальних інституцій, цифрових інструментів для викладання, досліджень і управління, та забезпечує формування цифрових знань, компетентностей та навичок здобувачів, професійне зростання викладачів та підвищення економічної й соціальної ефективності управління і якості освітніх послуг закладів вищої освіти; організаційно-економічний механізм управління закладом вищої освіти – це сукупність форм, методів, інструментів, алгоритмів, технологій, прямих і зворотних зв'язків елементів та раціонального вибору й впливу на економічні процеси, що передбачає висококваліфіковане, соціально орієнтоване і гуманне керівництво шляхом використання функцій планування, організації, мотивації та контролю, впровадження новаторських актуалітетів у економічній, фінансовій, освітній, господарській, дослідницькій, науковій, профорієнтаційній, виховній, соціальній, інвестиційній, інноваційній, міжнародній діяльності на основі дотримання нормативно-правових актів та інформаційно-комунікативного забезпечення з використанням новітніх цифрових досягнень;

методику комплексної оцінки рівня цифровізації закладу вищої освіти, яка на відміну від існуючих, включає три основні етапи: 1) розрахунок поточного рівня цифровізації, визначення ідеального стану та ступеня його

досяжності для внутрішнього та зовнішнього середовища; 2) розрахунок інтегрального індексу рівня цифровізації та його класифікацію на основі триступеневої шкали значущості; 3) розробку прогнозу та визначення основних напрямів і перспектив розвитку. Це дозволяє визначати поточний стан та прогнозувати рівень цифровізації ЗВО з наступним формуванням стимулюючих заходів щодо оптимізації організаційно-економічних процесів й впровадження цифрових технологій та сервісів в усі сфери діяльності;

науково-аналітичні підходи до оцінки економічного стану та рівня цифрового розвитку ЗВО, що дозволило визначити перешкоди до фінансово-економічної стабілізації, до яких віднесено деструкції, спричинені війною, перманентний дефіцит державного бюджету та відповідно обмежені можливості до фінансування вищої освіти, скорочення контингенту здобувачів вищої освіти, неналежне економічне стимулювання науково-педагогічної еліти, неефективні політики щодо реорганізації й укрупнення ЗВО;

прикладні механізми комплементарної цифрової трансформації та впровадження концепції сталого розвитку, що дозволяє експоненціально підвищити затребуваність на ринках праці молодих професіоналів із високим рівнем цифрових компетентностей та навичок, сформувати майбутнє покоління молоді, здатне до якісного життя у цифровому просторі та забезпечити в суспільстві лідерство сталого розвитку освітніх інституцій як провайдерів навчання, науки, досліджень та інновацій.

набули подальшого розвитку:

методичні підходи до оцінювання рівня цифровізації закладів вищої освіти із використанням мультиплікативної функції, що включає дві групи індикаторів: 1) вплив зовнішнього середовища: цифрові компетентності учасників освітнього процесу; прозорість, зручність та ефективність отримання послуг та сервісів у системі освіти; доступність та достовірність даних про здобувачів освіти, наукових, педагогічних та науково-педагогічних працівників, функціонування міжвідомчої інформаційної системи щодо набору іноземних студентів; впровадження комплексної централізованої інфраструктури

відкритої науки; розвиток онлайн-платформи для комунікації між учасниками інноваційного процесу «Наука та бізнес»; створення та модернізація єдиної електронної системи моніторингу працевлаштування випускників для інформування стейкхолдерів щодо кар'єрних траєкторій випускників та прийняття управлінських рішень; 2) вплив внутрішнього середовища на основі оцінки рівня цифровізації освітньої, науково-дослідної, управлінської, соціально-культурної та інфраструктурної підсистем ЗВО;

обґрунтування ролі вищої освіти в цифровому розвитку у її взаємозв'язку з економікою знань, за якої рушійною силою прогресу є знання, зосереджені в людському капіталі; з цифровою економікою, яка формується під впливом цифрових технологій та є новим укладом економіки; смартекономікою, що базується на досягненні конкретних цілей за допомогою принципів SMART і розвивається за новими цифровими принципами співпраці у виробництві, розподілі та споживанні;

наративи інтернаціоналізації вищої освіти та міжнародної інноваційної співпраці ЗВО в глобальному дослідницькому і освітньому середовищі, що передбачає конкурентне позиціонування країни та визначення таких напрямів освітньо-наукової діяльності, які забезпечать надання освітніх послуг з вищим рівнем якості, ніж у країнах-конкурентах. Зазначене дозволяє шляхом проведення компаративного аналізу якості й напрямів наукової й освітньої діяльності університетів забезпечити ефективне адміністрування, реалізацію освітньої політики, формування нормативно-правової бази та забезпечення відповідності кваліфікації випускників запитам ринку праці;

напрями розбудови цифрової освітньої екосистеми (з відповідним економічним ресурсним забезпеченням) на основі формування й розвитку цифрової інфраструктури, освіти, знань, навичок і компетентностей, цифрової безпеки, смарт-освіти, використання штучного інтелекту, запровадження цифрового університету та відкритої науки.

Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях

За результатами дослідження опубліковано 14 наукових праць, з них: 5 статей – у фахових виданнях з економіки, 8 публікацій – у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, одна публікація, яка додатково відображає результати дисертації. Основні положення та висновки дисертації доповідалися й одержали схвалення на дев'яти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій – 3,5 друк. арк., з яких автору належить 2,8 друк. арк.

Наукові публікації відображають зміст та основні положення наукової новизни дослідження.

Публікації здобувача відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами).

Практичне значення результатів дисертаційної роботи

На практичному рівні у дисертації впроваджені: інструменти розвитку цифрової інфраструктури закладу вищої освіти на основі акумулювання внутрішніх матеріально-технічних та інформаційно-комунікаційних ресурсів й залучення грантового (проектного) фінансування для досягнення цілей цифрової освіти; інструменти оптимізації управлінської діяльності, спрямованої на ефективну взаємодію здобувачів вищої освіти, внутрішньої системи менеджменту якості, науково-педагогічного та адміністративного персоналу в онлайн-процесах із використанням цифрових платформ і технологій (довідка Луцького національного технічного університету № 475/01-14 від 05.03.2025); механізми формування єдиного освітнього цифрового середовища на основі цифрових сервісів та цифрових платформ з урахуванням досягнення глобальної й національної цілі сталого розвитку «Якісна освіта» та

ефективної цифровізації освітньої, наукової, інноваційної, дослідницької та виховної сфер управління, що сприятиме експоненціальному зростанню затребуваності на ринках праці молодих професіоналів із високим рівнем цифрових компетентностей, а також професійному зростанню науково-педагогічних працівників (довідка Вінницького національного технічного університету від 21.11.2024); заходи, спрямовані на стимулювання механізмів залучення стейкхолдерів, некомерційних громадських організацій та бізнесу до освітнього процесу, дослідницької й проектної діяльності на засадах синергії, сталості та цифровізації освітньо-наукової екосистеми держави при провадженні просвітницької діяльності серед молоді (довідка Громадської організації «Ліга розвитку науки» № 35/ 03-25 від 03.03.2025).

Основні теоретичні результати й науково-практичні рекомендації автора впроваджено в освітній процес Київського національного університету технологій та дизайну при викладанні дисциплін «Економічна теорія» та «Макро-, мікроекономіка».

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертаційна робота є самостійно виконаним кваліфікаційним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, що викладені у дисертації та винесені на захист, отримані особисто автором.

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження

Вважаємо за доцільне висвітлити наступні зауваження та дискусійні положення.

1. У другому розділі (п. 2.1) при проведенні аналізу фінансово-економічної діяльності закладів вищої освіти України автор аналізує методику визначення показників діяльності ЗВО, за якими призначається обсяг фінансування на відповідний рік. Доцільно було надати пропозиції щодо вдосконалення системи фінансування ЗВО.

2. У таблиці 3.11. Заходи цифрової трансформації вищої освіти (стор. 165 – 166) поза увагою залишились питання цифровізації проведення єдиного фахового вступного іспиту (для здобувачів другого рівня вищої освіти) та інших іспитів зовнішнього незалежного оцінювання.

3. Запропонований автором організаційно-економічний механізм управління закладами вищої освіти в умовах цифровізації (стор. 173), доцільно було детальніше розкрити шляхом опису взаємозв'язків його структурних елементів.

4. У розробленій моделі цифровізації ЗВО автором не уточнено параметри ідеального рівня цифровізації ЗВО (п. 3.2 розділу 3).

Викладені вище зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальна оцінка роботи

та її відповідність встановленим вимогам

За змістом, теоретичним рівнем і практичною значимістю дисертаційна робота Лебедєва Марка Клаудійовича на тему «Організаційно-економічний механізм управління закладами вищої освіти в умовах цифровізації» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання розроблення теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування і впровадження організаційно-економічного механізму управління закладами вищої освіти в умовах цифровізації в Україні.

Зміст дисертаційної роботи, одержані основні наукові положення та висновки відповідають спеціальності 051 – Економіка.

Дисертація оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40.

Робота відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових

установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами) та пп. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої заради закладу вищого освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

Автор дисертації на тему «Організаційно-економічний механізм управління закладами вищої освіти в умовах цифровізації» Лебедев Марко Клаудійович заслуговує на присвоєння ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
директор Навчально-наукового інституту
права та сучасних технологій
Київського національного університету
технологій та дизайну

Тетяна ВЛАСЮК

